

Konsten att göra läsare

Innehåll

Konsten att göra läsare	1
1. Bakgrund	2
1.1 Biblioteken.....	2
1.1.1 Hangö stadsbibliotek.....	2
1.1.2 Raseborgs stadsbibliotek	2
1.1.3 Ingå kommunbibliotek	3
2.Tillvägagångssätt.....	3
3.Enkäten.....	3
4.Träffarna	5
4.1 Lärarträff 11.8 på Hangö bibliotek.....	5
Önskemål och beslut	6
4.2 Lärarträff på Karis bibliotek – svenska skolor.....	6
Önskemål och beslut	7
4.3 Lärarträff på Karis bibliotek – finska skolor.....	7
Önskemål och beslut	7
4.4 Lärarträff på Ekenäs bibliotek.....	8
Önskemål och beslut	8
4.5 Lärarträff på Ingå bibliotek.....	9
Önskemål och beslut	9
5. Avslutningsseminarium.....	9
5.1 Ebban.....	9
5.2 Läsväskan.....	10
6. Resultat och fortsättning.....	10

1. Bakgrund

Biblioteken i Raseborg, Hangö och Ingå har länge haft ett tätt samarbete genom biblioteks nätverket Lukas, som hösten 2018 uppgick i det nya nätverket Helle. De i personalen som jobbar med barnlitteratur har tagit för vana att träffas ett par gånger per år för att dela erfarenheter och planera gemensamma projekt. Ett gemensamt problem för dessa kommuner är att biblioteken är relativt små, kommunerna är tvåspråkiga med jämn språkfördelning vilket splittrar resurserna och många av skolorna är små och utspridda vilket försvårar ett systematiskt samarbete mellan skola och bibliotek. Därför beslöt vi att satsa på ett utvecklingsprojekt tillsammans med skolorna, för att höra vilka behov som finns och hur vi bäst kan möta dem. Eftersom skolorna och biblioteken är olika måste även lösningarna se olika ut, och anpassas efter varje skolas behov och de olika bibliotekens förutsättningar. Målet var att få fram samarbetsformer som fungerar på lång sikt.

Projektet har fått finansiering från Regionförvaltningsverket och Svenska kulturfonden.

1.1 Biblioteken

1.1.1 Hangö stadsbibliotek

Hangö har ett huvudbibliotek och en biblioteksfilial, i kommunen finns sex skolor med undervisning i åk 1–6. På huvudbiblioteket arbetar specialbiblioteksfunktionär Agneta Möller-Salmela 60 % med att ordna program för barn och unga. Den så kallade Hangömodellen innebär att alla grupper från dagis till åk 6 får komma till biblioteket på upplevelsestunder bestående av berättelser och högläsning nio gånger per läsår. Största delen av kommunens skolklasser deltar i programmet, som sker i ett [upplevelserum](#) som Möller-Salmela inrett för ändamålet med ett nytt tema varje år.

1.1.2 Raseborgs stadsbibliotek

Raseborgs stadsbibliotek har tre bibliotek, tre filialbibliotek och en bokbuss. I kommunen finns 17 skolor med undervisning i åk 1–6. Bokbussen besöker alla skolor och daghem som inte har något bibliotek på gångavstånd. Det finns två heltidsanställda barnbibliotekarier som har ansvar för program och samlingar för barn och ungdomar, men dessa har även övriga arbetsuppgifter som tar ca halva arbetstiden.

Sedan 2016 använder sig biblioteket av en kulturstig, vilket innebär att alla elever i årskurserna 1, 4 och 7 garanteras ett handlett besök på sitt närmaste bibliotek eller på skolan, förutsatt att läraren är aktiv och bokar in ett besök. Övriga grupper kommer på biblioteksbesök enligt överenskommelse. Program som erbjuds är bokprat, rundvandring, undervisning i informationssökning och sagostunder. Lärare kan även beställa bokpaket. Många klasser besöker biblioteket eller bokbussen regelbundet så att eleverna får låna. Två skolor har egna skolbibliotek kopplade till stadsbibliotekets databas.

1.1.3 Ingå kommunbibliotek

Ingå har ett huvudbibliotek och ett filialbibliotek, som finns i anslutning till en skola. I kommunen finns fyra skolor med undervisning i åk 1–6 eller 1–4. Biblioteket har en heltidsanställd barnbibliotekarie, som även sköter andra arbetsuppgifter. Skolorna erbjuds bokprat och sagostunder på beställning, dessutom besöker bibliotekarien regelbundet en skola som ligger längre bort.

2. Tillvägagångssätt

I regionen finns sammanlagt 27 skolor med undervisning i åk 1–6 eller 1–4, 17 svenska och 10 finska (specialskolor ej medräknade). Det finns 10 bibliotek och en bokbuss som trafikerar i Raseborg. Under våren 2017 skickades inbjudningar till alla lärare där de fick anmäla sig till en träff på sitt närmaste bibliotek, samtidigt skickades även en enkät om biblioteksservicen ut. Tanken var att använda enkätresultaten som utgångspunkt och diskutera fram lösningar och nya samarbetsformer som passar både skolorna och biblioteken. Alla träffar förverkligades inte på grund av svagt intresse från skolorna, en del av pengarna som blev över användes i stället till att ordna studiebesök på Hangö bibliotek för lärarna.

3. Enkäten

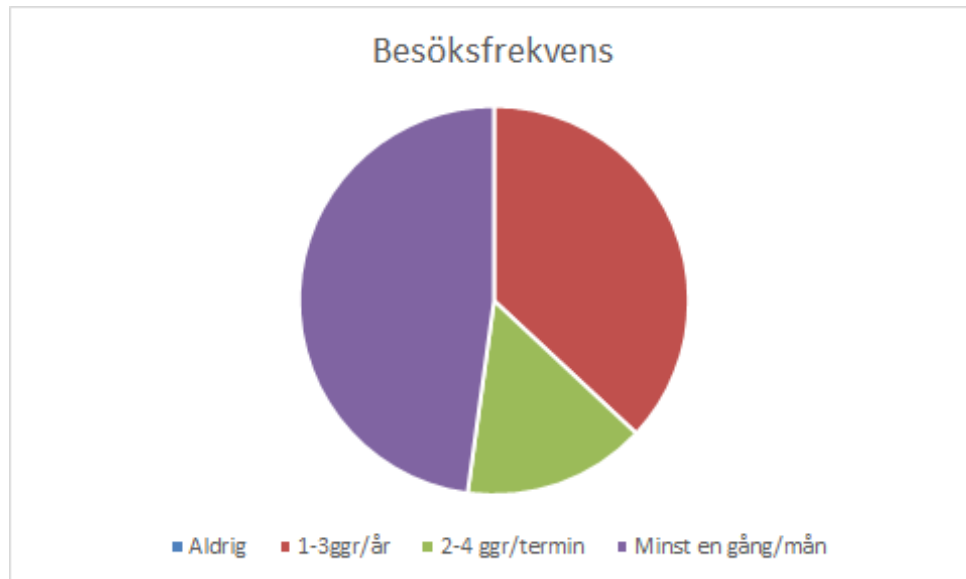
Enkäten skickades ut på svenska och finska till alla lärare i regionen. Vi fick 46 svar via webbenkäten plus två svar på papper. Några skolor lämnade in ett gemensamt svar, dessa har inte räknats med i statistiken men beaktats i sammanfattningen.

De allra flesta som svarade tyckte att biblioteket är en viktig (33 %) eller mycket viktig (59 %) resurs för lärare. I utskicket uppmanade vi även lärare som inte använder biblioteket eller använder det mycket litet att svara, men tyvärr fick vi inga sådana svar så vi vet fortfarande inte vad dessa lärare skulle önska av oss.

De vanligaste sätten att utnyttja biblioteket är klassbesök med eller utan handledning av personalen och bokprat. Över hälften av de svarande hade också fått hjälp med bokpaket. 35 % hade fått rådgivning av personalen och 28 % deltagit i sagostunder. Annat som lärarna nämnde var att själva plocka ihop bokpaket till klassen och att delta i författarbesök.

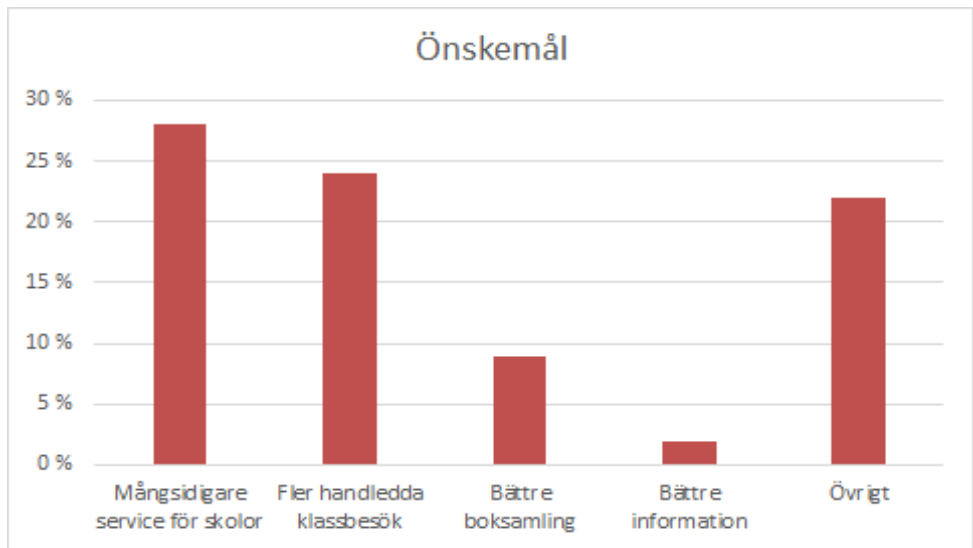

Nästan hälften av lärarna besöker biblioteket eller bokbussen minst en gång per månad, men det finns också en stor grupp bland de svarande som bara kommer 1–3 gånger i året. De flitigaste biblioteksbesökarna finns föga förvånande i de skolor som har biblioteket inom bekvämt gångavstånd eller får besök av bokbussen, medan de som har lite längre väg och/eller ett välförsett eget skolbibliotek inte kommer lika regelbundet.

Vi frågade också efter vad som fungerat och inte fungerat i samarbetet mellan skola och bibliotek. De flesta tyckte att samarbetet fungerat bra, personalen är hjälpvillig och det är lätt att boka tid. Alla former av boktips är särskilt uppskattade. Klagomålen handlade om öppethållningen på en filial och om att programverksamheten på en annan filial upphört i samband med personalbyte. Några tyckte det var svårt att få tag på vissa böcker och att boktransporten mellan biblioteken går för sällan, den går en gång i veckan. En skola tyckte biblioteket låg för långt bort.

De vanligaste önskemålen för framtiden var mångsidigare service för skolor och fler handledda klassbesök. Önskemål om bättre boksamling gällde främst filialer men också ett större bibliotek. Övriga förslag var fler författarbesök, boknatt, boklistor, ordkonst i skolan, gemensam planering av samarbetet och utökad öppethållning.

4. Träffarna

4.1 Lärarträff 11.8 på Hangö bibliotek

I den första träffen deltog samtliga lärare från två byskolor i Raseborg samt deras gemensamma rektor, sammanlagt sju personer. Från biblioteket var Agneta Möller-Salmela och Lisa Strömsholm, som arbetar på Ekenäs bibliotek och är ansvarig för biblioteksservicen till dessa skolor. Skolorna är små och har inget bibliotek inom gångavstånd utan använder huvudsakligen bokbussen, som besöker vardera skolan varannan vecka. Någon gång besöker eleverna också Ekenäs bibliotek för t.ex. bokprat, men då är skolan tvungen att ordna busstransport.

Möller-Salmela visade sitt upplevelserum och demonstrerade hur det används. Sedan satte sig gruppen ner och diskuterade högläsning samt delade praktiska tips. Lärarna blev inspirerade av upplevelserummet och kom överens med Möller-Salmela att hon ska komma till den ena skolan och hjälpa dem förverkliga en liknande högläsningssmiljö där. I den andra skolan skulle lärarna också vilja ha ett läsrum, men lämpliga utrymmen saknas. Lärarna var också intresserade av att ta i bruk de läsdiplom som Möller-Salmela utvecklat för skolorna i Hangö.

På eftermiddagen testade gruppen på olika berättarövningar och diktverkstad med hjälp av bilder. Slutligen berättade Lisa Strömsholm om hur hon arbetar och vad Ekenäs bibliotek erbjuder åt skolor. Lärarna diskuterade parvis vad de skulle ha behov av och därefter diskuterades vad som går att förverkliga.

Önskemål och beslut

1. Bokpaket. Klasserna brukar beställa bokpaket från Bokbussen och ibland även från Ekenäs bibliotek, som har ett större urval. En lärare för åk 1–2 önskade bokpaket med 10 bilderböcker en gång per månad, ifall de önskar något särskilt tema frågar de skilt om det. Den andra skolan beställde ett bokpaket på temat ”Finland förr och nu” med böcker till åk 1–6.
2. Nyhetsbrev. Lärarna ville ha mer tips på böcker, webbresurser och tjänster. Efter diskussion beslöts att en lämplig form skulle vara nyhetsbrev, som skickas ut till alla lärare ett par gånger per termin. Där kan ingå aktuell info från bibban samt tips av olika slag.
3. Dupletter. Det finns behov av klassuppsättningar eller åtminstone ”del-klassuppsättningar” som skolorna kan låna. Vid tidpunkten för träffen fanns möjlighet att beställa klassuppsättningar från Borgå, men det skulle behövas flera. Enligt Strömsholm är det orealistiskt att biblioteket skulle köpa in hela klassuppsättningar av samma bok, men ett system med t.ex. 3 X 8 böcker på samma tema kan möjligen förverkligas på lite längre sikt.
4. Fler skolbesök. I nuläget erbjuds byskolorna ett skolbesök av barnbibliotekarien per läsår utöver klassernas besök på biblioteket. Lärarna önskar regelbundna besök, men det är inte möjligt med nuvarande personal.

Vissa av lärarnas önskemål är kända sedan tidigare och andra är tjänster som finns men som kunde användas mera. För att förverkliga alla skulle biblioteket behöva mera resurser både till bokanskaffningar och till personal. Mycket kan dock förverkligas genom att omfördela de resurser som finns, trenden har redan flera år varit att flytta över anslag till barnboksanskaffningen för att möta en växande efterfrågan.

Bokpaketen skickades ut från och med augusti. Även busschauffören var nöjd med det nya systemet eftersom bussens eget bokbestånd är klart otillräckligt. Två nyhetsbrev per termin har skickats ut till alla skolor inom Ekenäs biblioteks verksamhetsområde.

4.2 Lärarträff på Karis bibliotek – svenska skolor

I träffen deltog fem lärare från två skolor. Båda skolorna har ett bibliotek inom gångavstånd, den ena har även ett skolbibliotek. Agneta Möller-Salmela drog dagens program och barnbibliotekarie Ghita Stolpe-Peltomäki från Karis bibliotek deltog. Möller-Salmela inspirerade deltagarna och gick igenom olika läsinspirationstips. Deltagarna tog del av olika övningar och diskuterade med bibliotekarien. Hon berättade om vilka servicemöjligheter biblioteket kan erbjuda (handledning i informationssökning, bokprat, bokkassar, sagostunder, rundvandringar) och försökte få reda på vad lärarna skulle önska.

Önskemål och beslut

1. Regelbundna biblioteksbesök. Ett förslag gick ut på att t.ex åk 3 och/eller åk 4 skulle komma till biblioteket oftare, kanske 1 gång per månad. Stolpe-Peltomäki deltog senare i ett lärarmöte för att diskutera vidare.
2. Kulturstigen med bestämt program för alla ettor och fyror i kommunen nämndes.
3. Lärarna kontaktar biblioteket inför olika läsprojekt i skolan, om de önskar program i samband med dem.
4. Biblioteket fortsätter bjuda in ettorna till ett bli-bekant-med-bibban-tillfälle i biblioteket på hösten och ett annat tillfälle på våren, dvs två besök per år.
5. Dessutom bjuds de olika årskurserna in längs med skolåret, så att klasserna kommer jämnt längs med året. Målet är att alla klasser kommer en gång per år. Om någon lärare önskar komma ännu oftare så får man gärna boka in sig.
6. Lärarna blev inspirerade av "upplevelserum" och bokade in en träff i upplevelserummet på Hangö bibliotek. Karis bibliotek har inte möjlighet att ordna ett sådant enligt konstens alla regler, där finns dock ett allaktivitetsrum vars ena hörn är en sagohörna.

4.3 Lärarträff på Karis bibliotek – finska skolor

I träffen på finska deltog fem lärare och ett skolgångsbiträde från fyra skolor. Förutom Agneta Möller-Salmela deltog barnbibliotekarie Ghita Stolpe-Peltomäki från Karis bibliotek och Eva Ljungqvist, bibliotekarie från Pojo bibliotek. Möller-Salmela pratade om läsning, högläsning, läsarinspiration. Diskussioner och övningar gick som en röd tråd genom dagen. Sista timmen berättade bibliotekarierna om vilka serviceformer biblioteken kan erbjuda (bokkassar, rundvandring, bokprat, sagostunder) och försökte få reda på vad skolorna skulle önska.

Önskemål och beslut

1. Lärarna från en av skolorna sa att de var tacksamma att biblioteket tagit kontakt och erbjuder klassbesök. Eventuellt kommer klasserna att besöka biblioteket mer regelbundet.
2. Önskemål om bokprat i skolan för exempelvis åk 1–3. Borde gå att ordna.
3. Önskemål om bokprat för invandrarbarn på deras respektive språk.
4. En skola bokade genast in ett besök på Karis bibliotek i oktober för åk 5-6.

4.4 Lärarträff på Ekenäs bibliotek

I träffen deltog fyra lärare från tre skolor. Ytterligare tre lärare var anmälda men hade fått förhinder. I ytterligare en skola finns stort intresse för ökat samarbete med biblioteket och barnbibliotekarie Lisa Strömsholm kommer att träffa lärarna där på ett lärarmöte senare (detta blev dock inte av). Två av skolorna ligger nära varsitt bibliotek, varav det ena är meröppet, och besöker dem regelbundet. En stor del av klasserna brukar delta i bokprat. Den tredje skolan har ett skolbibliotek och får besök av bokbussen varannan vecka. Ibland besöker klasser även Ekenäs bibliotek, främst de äldre eleverna som kan komma med cykel. En av lärarna undervisade även i åk 7–9.

Önskemål och beslut

1. Bokprat även för högstadiel elever. Med nuvarande personalresurs är detta tyvärr inte möjligt.
2. Dupletter och klassuppsättningar diskuterades även i denna grupp, men inget beslut fattas förrän vi ser vad behovet är efter att biblioteket gått med i det större Helle-samarbetet och hur många skolor som tar i bruk det elektroniska skolbiblioteket Ebban.
3. Bokprat för lärare efterfrågades och eftermiddagar kl.15 ansågs vara en bra tid. Dessa förverkligades på våren, men fick nästan inga deltagare.
4. Önskemål om att miljön i barnavdelningens allaktivitetsrum ska göras mera "sagolik" och inspirerande. Barnbibliotekarien utreder vad som går att göra inom budgeten och utan att ändra på rummets användning. Exempelvis kunde olika gardiner användas, och någonting behöver göras åt belysningen. Inte ännu förverkligat.
5. Temalistor som lärarna kan använda i undervisningen. De som nu finns i webbiblioteket har inte uppdaterats på ett tag, förhoppningsvis är detta något vi kan jobba vidare med inom Helle.
6. Nyhetslistor. I nuläget finns dessa i pappersversion på barnavdelningen, börjar skickas ut tillsammans med nyhetsbrevet.
7. Upplevelsebuss står på önskelistan, kanske man får låna en?
8. Författarbesök borde utformas så att de engagerar eleverna och kopplar ihop läsning och skrivande. Mindre föredrag och mera verkstad. De flesta författarbesök ordnas dock inte i bibliotekets regi utan av Bokkalaset i Ekenäs.

4.5 Lärarträff på Ingå bibliotek

Programmet var samma som på de övriga träffarna, alla de fyra skolorna i kommunen var representerade. Från bibliotekets sida var barnbibliotekarie Sonja Petrell-Auvinen med.

Önskemål och beslut

1. En av skolorna får regelbundna bokprat på skolan, vilket även skett tidigare.
2. Ettorna i en anna skola kommer att besöka biblioteket varje månad. Lärarna i de övriga årskurserna har inte aktiverat sig men barnbibliotekarien ska diskutera med rektorn.
3. En av skolorna har ett filialbibliotek i samma byggnad, så barnen lånar flitigt. Skolan utnyttjar i hög grad bibliotekets tjänster för temaveckor med mera samt bokprat nu och då.
4. Några lärare anmälde sig till Möller-Salmelas sommarkurs för läsinspiratörer.
5. En av skolorna har infört läseraster och läsediplom, de planerar besöka biblioteket en gång per månad och önskar även besök till skolan.

5. Avslutningsseminarium

Avslutningsseminarium hölls 24.4 på Karis bibliotek, alla lärare från skolorna som deltagit i projektet var inbjudna. På seminariet presenterades det elektroniska skolbiblioteket Ebban och verktyget Läsväskan som tagits fram i Pargas.

5.1 Ebban

[Ebban](#) presenterades av Mikael Gros, som är bibliotekarie och ansvarar för innehållet i Ebban. Idén föddes 2013 och skolorna tillfrågades om vad de skulle behöva för att stöda elevernas läsning. Skolorna önskade böcker och man kom fram till att e-böcker skulle vara den bästa och mest demokratiska lösningen, då kan man erbjuda samma utbud åt alla elever oberoende av skolans storlek. Ebbans licensmodell bygger på Elib-u, som används av skolor i Sverige. Mikael Gros anställdes 2014 för att bygga upp boksamlingen.

Ebban startade med ett pilotprojekt, efter det har tjänsten spridits i snabb takt till skolor i Svenskfinland och är numera tillgänglig även i Sverige. Vid tiden för seminariet hade 1000 licenser sålts till 100 skolor. Alla licensavgifter går till att betala för e-böckerna, i övrigt är Ebban fondfinansierad. E-biblioteket kan köpas klassvis och kostar 6,50€/elev/år. Från användarens sida behövs internetanslutning, någon form av skärm och ett användarnamn.

Böckerna i Ebban är indelade i åldersklasser och kategorier, det finns också temalistor och boktrailers som presenterar böckerna. Om eleven ändå har svårt att hitta en bra bok går det att chatta med bibliotekarien.

Lärarna framförde önskemål om att även finlandssvenska böcker skulle ingå i tjänsten, Gros berättade att förhandlingar med de inhemska förlagen är på gång.

Efter seminariet kontaktade Lisa Strömsholm två av skolorna som använder Ebban och frågade om möjligheten att få licens som bokpratare, men båda var osäkra på om de skulle förnya sin licens. Dock förnyades den, och böcker från Ebban ingår nu i bokpratsrepertoaren.

5.2 Läsväskan

Lotta Dammert från Sarlinska skolan, Susanne Båge från Malms skola och Sebastian Ducander, IT-pedagog och före detta lärare presenterade Läsväskan, ett verktyg för uppföljning av elevernas läsning. Verktuget har tagits fram i samarbete mellan skola och bibliotek och har varit i bruk sedan hösten 2017. Från bibliotekets sida har Jolanda Raitio jobbat med projektet.

Läsväskan fungerar så att eleverna själva följer upp sin egen läsning och den innehåller många tävlings- och spelmoment för att göra det intressantare. Eleverna kan anonymt skriva recensioner som andra kan läsa och de kan få tips. Det finns också material för lärare och bibliotekspersonalen kan informera och tipsa eleverna via "läsebyrå". En stor fördel för lärarna, särskilt i de högre klasserna, är att de kan se varje elevs tidigare läshistoria och anpassa undervisningen enligt den. Lärarna är "läseledare" och föräldrarna "medlesenärer", högläsning som eleverna lyssnar på får också loggas in. Läsningen gör sedan att "läsfebern" stiger och eleven kommer närmare sitt "läsmål".

Läsväskan är än så länge inte tillgänglig utanför Pargas.

6. Resultat och fortsättning

Det är ännu för tidigt att dra några slutsatser om mängden besök eller utlåning och huruvida de har ökat, särskilt som verksamheten störs av ett systembyte och organisationsförändringar under hösten 2018. Dock kan vi konstatera att vi fått bättre kontakt med flera lärare och att samarbetet blivit bättre. Precis som förut besöker en del lärare biblioteket regelbundet med sina elever medan andra inte har tid eller intresse.

Somliga problem har varit enkla att åtgärda, som att börja skicka ut nyhetsbrev och förbättra kvaliteten på filialernas samlingar. I Tenala och Bromarv filialer har anslagsfördelningen justerats till barnlitteraturens fördel så att den bättre motsvarar lånens fördelning mellan barn- och vuxenlitteratur, och mängden bokdepositioner har ökat. Även i Ekenäs har anslaget för barnlitteratur höjts flera år i rad, vilket förbättrat tillgången särskilt på populära titlar.

Bokpaketet har skickats till byskolorna i Raseborg antingen regelbundet varje månad eller vid behov. Paketet plockas ihop på Ekenäs bibliotek och levereras med bokbussen. Nyhetsbrev skickas ut till alla klasslärare och modersmåls lärare i Ekenäs-området två gånger per termin. I nyhetsbreven ingår information om vad som är på gång på biblioteket, tips om facklitteratur för lärare, tips om webbresurser, nyhetslistor och topplistor över barnböcker. Dessa nyhetsbrev har varit uppskattade. Utöver detta skickar bibliotekarien som förut regelbundet påminnelser om möjligheten att boka in biblioteksbesök.

Läraryrkprats hölls under våren 2018 årskursvis men upplutningen var mycket dålig. Det är fortfarande svårt att få hela lärarkåren att förbinda sig till ett samarbete, här är rektorer och bildningsdirektörer i en nyckelställning.

Några skolor har tagit i bruk läsdiplom och gjort studiebesök i upplevelserummet på Hangö bibliotek.

En viktig målsättning med projektet var att ta fram nya samarbetsformer och modeller för hur skola och bibliotek kunde samarbeta mer långsiktigt och systematiskt, detta förverkligades inte. Det som borde ha gjorts bättre var att förankra projektet bättre bland skolpersonalen och skolornas ledning innan vi körde igång, nu blev utfallet ojämnt och projektplanen förverkligades inte fullt ut, vi lyckades inte engagera så många lärare som vi hoppats. En annan sak som inte gick enligt planerna var att arbetsmängden blev betydligt större än planerat för bibliotekspersonalen, eftersom det var svårt att på förhand uppskatta hur mycket tid som skulle gå till planering och rapportering.

Hösten 2018 upphörde Lukas-samarbetet och biblioteken anslöt sig istället till Helle, som är ett större samarbete mellan 12 kommuner i Väst- och Östnyland. Det återstår att se hur detta i praktiken kommer att påverka barnbiblioteksverksamheten. Å ena sidan växer den totala samlingen och det blir därmed lättare för lärare att beställa klassuppsättningar eller delklassuppsättningar till sina grupper. Å andra sidan finns en risk att lånetrycket ökar på de populära titlarna som ofta reserveras vilket betyder "tråkigare" böcker på hyllan, men det är osannolikt att barnböcker kommer att reserveras så mycket. Det är ännu öppet i vilken utsträckning barnavdelningarna på de olika biblioteken kommer att samverka, men vi hoppas på gemensamma projekt, erfarenhetsutbyte och gemensamt webbinnehåll.